

JURNAL

CENTRUL PESSINDIPEA ȘTIINȚELOR NATURALE ȘI ESAKTE,

în toate clasele.

Pedigeatș

de

Profesor Doktor Izliđ Baran.

№ 44.

(Anul întâi)

București.

Noembrie 22, 1856.

Kompindepe: Kafeaou mi istoria ei. — Komsnikauisul utiinuisve mivl.

КАФЕАОА și ISTORIA EI.

Articolul II.

Kafeaou are diferite nșmiri la diferiți populi: Arabii, inventatorii kafelii, o nșmeskș Sahvah; Persienii o nșmeskș Sahvoc; la Tșrchi se nșmente Sahveh; la Eșintieni Sahava; la Kinezii Ca-phe; în limba latinș botanikș se nșmente Coffea.

Este întepesantș a vedea kș în familia plantelorș la kare aparține mi kafeaou, se aflș mșlte plante veninate, mi inkș o plantș a kșria deskoperipe a învșșitș domenșlș plantelorș kșnoskște de oameni k'o plantș foarte preșioasș: ačesta este arborșlș din

kare provine kina, kșvi amindou adikș kafeaou mi kina prekșmș mi garanșa preșșitș pentrș koloarea ei, sîntș kopsinse într'o familie de plante nșmite Rubiacēe.

Floarea arborșlș de kafea (vezii fișra) seamșnlș mșlț kș floarea de Iasminș; ačeste flori sîntș albe ka zșpada mi grșmșdite mșlte la șnș lokș pe rșmșșri; frșnza ačestș arborșș seamșnlș kș ačea a dafinșlș, dar poamele sîntș roșii ka čireama. Șșmi imășine čine-va akșmș frșmșședeou șnș asemeoa arborșș kș flori albe, kș poame roșii

mi kэ frъnze берзі inkise mi стрълъчитоаре, kape de мълте опі се афлэ импрезнате пе арворѣ, къчи флориде ачестсі арворѣ ръмѣнѣ пе дѣнсэлѣ оптѣ лѣні непрекърматѣ.

Dар mi мърїмеа ачестсі арворѣ este мажестоасѣ, къчи поате сѣ ажзнгѣ ла о ѣнълдїме де 40 пѣчоаре, ѣнсѣ оаменїї kape кълтївѣ ачeastѣ плантѣ, н'о ласѣ сѣ kreaskѣ маї мълтѣ де кїтѣ пѣнѣ ла 15 пѣчоаре, къчи атънчї поартѣ маї мълте фрѣкте; лѣї ѣї мерде вїне ла змърѣ, де ачееа ѣн ѣнсѣла Java ѣнконжорѣ арворїї мїчї де kafea кѣ алдї арворїї ѣналдї ка сѣ kreaskѣ ла змѣра лорѣ.

Dар dakѣ пе d'о парте kafeaоа чѣре змърѣ, пе де алтѣ парте нѣ поате сѣ равде о клїмѣ фрїгъроасѣ, чї чѣре о клїмѣ d'о температурѣ де мїжлокѣ де ла 15° пѣнѣ ла 18° R.; де ачееа ѣн клїмеле калде арворѣлѣ де kafea нѣ се сѣ маї мълтѣ де кїтѣ пѣнѣ ла о ѣнълдїме де ла 3000 пѣнѣ ла 4000 пѣчоаре песте нївелѣлѣ мърїї, къчи маї сѣсѣ е преа фрїгѣ pentрѣ дѣнсэлѣ.

Ѣн авълѣ алѣ доїлеа, дѣпѣ чѣ арворѣлѣ s'а плантатѣ, ѣнчѣне сѣ поарте фрѣкте; ачeastѣ фрѣктїлїтате kreante дїн анѣ ѣн анѣ маї мълтѣ пѣнѣ ла авълѣ алѣ чїнчїлеа, атънчї ѣар deskreante, де ачееа Javanezii ѣлѣ skoate дїн пѣмїнтѣ ми плантезѣ алтѣлѣ маї тїнѣрѣ ѣн локѣлѣ лѣї. Ка сѣ аїбѣ чїне-ва о idee де мърїмеа плантадїонїлорѣ де kafea ѣн ѣнсѣла Java (де знде вїне чѣа маї mare парте а kafelei чѣ се konsъмѣ ѣн Европа), е destѣлѣ сѣ зїчѣмѣ кѣ гѣвернѣлѣ Olandezѣ, proprietарѣлѣ ачестїї ѣнсѣле, вїнде аколо ѣн fie-kape анѣ 8 пѣнѣ ла 10 мїліоане де арворї де kafea вѣтрїнї ми skomї дїн пѣмїнтѣ; елѣ траѣе зпѣ venїтѣ mare дїн ачeastѣ ѣнсѣлѣ, арѣ аколо монополѣлѣ де kafea, адїкѣ: fie-kape кълтїваторѣ де kafea тревѣе сѣ предеа гѣвернѣлѣї тоатѣ pekolта лѣї де kafea, дрѣнтѣлѣ зпѣї takse фїксе ми кѣ fie-kape нѣ е пермїсѣ сѣ веа нїчї мѣкарѣ о чѣашкѣ де kafea дїн ачееа kape а semъна'о кѣ мїїнеле лѣї. Де ачееа Javanezii kape esпортѣ kafea pentрѣ тоатѣ лѣмеа, еї нѣ веаѣ маї нїчї о датѣ kafea, чї се мълдїsmeskѣ а веа зпѣ felѣ де чѣаїѣ фѣ-

кѣтѣ дїн фрънза арворѣлѣї де kafea, песте kape тоартѣ алѣ ferвїнте ка ла чѣаїѣ рѣseskѣ.

Dѣпѣ чѣ аѣ kълesѣ поамеле де kafea дїн арворїї лорѣ, skotѣ нѣмаї сїмѣрїї ми поамеле ле арѣнкѣ афарѣ; ачештї сїмѣрїї саѣ воаве ле ѣнтїндѣ пе рогожїнї ми ле зсѣкѣ ла soape, дѣпѣ ачѣеа жѣпоае ѣн mare парте пелїца дѣпѣ дїн афарѣ а сїмѣрїлорѣ ѣн kape сїнтѣ копрїнсе тотѣ d'азна кїте доѣ воаве де kafea. Dѣпѣ ачѣeastѣ operadїone, чѣрнѣ ачѣste воаве ѣн вїнтѣ ми апої ле даѣ ѣн komerдѣлѣ. Kїте о датѣ се ѣнтїмпѣлѣ ка зпѣ animalѣ сѣ sksteaskѣ пе омѣ де тоате ачѣeste лѣкрѣрї остенїтоаре; адїкѣ ѣн Java трѣшеме зпѣ felѣ де мардерѣ (саѣ dixорѣ) kape мѣнїнкѣ кѣ о mare noftѣ поамеле де kafea, ѣнсѣ stomachѣлѣ лѣї нѣ поате мїstїї воавеле чѣле тарї, де ачѣеа ѣн eskреmentеле лѣї се гѣseskѣ воавеле ѣнтрепї, кѣрѣдїте де kарне ми де пелїца поамелї. Javanezii zїkѣ ѣнкѣ, кѣ ачѣestѣ animalѣ мѣнїнкѣ поамеле kape копрїндѣ воавеле чѣле маї алесе ми гѣstoase, де ачѣеа kастѣ еї валїга ачѣestїї animalѣ ми гѣsїндѣ-о, skoate дїнтр'їнса kafeaоа, о спалѣ ш'о вїнде кѣ прегѣ mare. Astѣ-felѣ raporteazѣ voїажорѣлѣ Junghuhn kape а вѣзѣтѣ елѣ ѣнсѣмї ачѣeastа. Аша дар поате мълдї дїн ної вїндѣ о kafea delїчїоасѣ ш'о ладѣдѣ де dїlїkatѣ, нѣ штїѣ прїн чѣ мїжлокѣ неплѣкѣтѣ а тpekѣтѣ kafeaоа лорѣ!

Пѣнѣ ѣн секѣлѣлѣ алѣ 15-леа, Arabia е-ра сїнгѣра деарѣ kape да kafea ла тоатѣ лѣмеа. Meka ера kamera kafelei pentрѣ тотѣ пѣмїнтѣлѣ. Dар маї пе зрѣмѣ s'а фѣкѣтѣ чѣркѣрї ми s'а плантатѣ kafeaоа ѣн ѣнсѣлеле Indїeї okvїdentале ми аѣ рѣзшїтѣ аколо ѣнтр'а-тїта, ѣн кїтѣ India okvїdentалѣ дѣ акѣмѣ kafea pentрѣ тоатѣ лѣмеа, се трїмїте акѣмѣ kїарѣ d'аколо kafea ла Arabia! Ѣн секолѣлѣ алѣ 17-леа Olandezїї аѣ тpаспїлантатѣ kafeaоа де ла Meka ѣн ѣнсѣла Java, ми ачѣestѣ локѣ а devenїтѣ акѣмѣ чѣлѣ маї прїнчїпалѣ pentрѣ prodѣкдїzїnea kafelei, къчи пе ачѣeastѣ ѣнсѣлѣ kрескѣ акѣмѣ пѣнѣ ла 80 мїліоане де арворї де kafea. Dakѣ vomѣ sokotї кѣ fie-kape арворѣ, зпѣлѣ песте алтѣлѣ, prodѣче пе анѣ кїте 2 лїтpe де kafea, атънчї

vomă vedea prea bine că pekozta kafelei de la Java poate să ajungă pînă la 120 milioane litre de kafea pe an. În anul 1717, iarăși s'au transplantat seminte de kafea de la Meka la insula Bourbon, și a reșmit și acolo așă de bine, în kită, deșă Meka, aचेast insulă de akem kafeaoa чеа mai бун.

Toate locurile unde kafeaoa este cultivată, astăzi și trară orișina lor de la Java. D'acolo s'a trimis în anul 1710 ună копчелă la Amsterdam și nimenea n'a putut să și imagine че viitoră mare va avea ачестă копчелă, кучи, нэ нэмаі кэ de la елă se trară тои арбори de kafea kape kрескă akem drentă ornamentă în грединиле de iarнэ але Европэ, ва инкэ о рамсрă dintр'insulă s'a transplantată în India okcidentală și acolo în педині anі кэлтра kafelei s'a desvoltată foarte мэлтэ, d'acolo în Brazilia și în алте дурі meridionale але Americă. Akem se potă нэтра пе пмнтэ пінэ la 30 de дурі în diferite continente unde kafeaoa е cultivată în dimensiuni mari; adик ачесте дурі сінтэ în Afrika: Abisinia, Sierra-leone, Капелă-de-бун-Сперандэ și insulele Madagascar, Bourbon și Mauritius; în Asia: Arabia, insulele Filipine, Sunda, Java, Sumatra, Coelebes, Ceylon, peninsula Malacca și дурмэрилe de Malabar; în Америка сінтэ: insulele Antille, Barbadoes, Cuba, Domingo, Guadeloupe, Martinique, Portorico, Jamaica, Costarica, Brasilia, Peru și Quitto. În Европа n'a реșmită кэлтра kafelei, ničі кларă în Italia și'n Испания, де și аș климе калде.

Diferitele soiuri de kafea se deosebesc deșă колоаре, форма воавелорă și маі кэ seamă deșă гстэ, în kită нерэдурелă кэ esperiентэ шие vine сă destină ачесте диферите soiuri. Нэ нэмаі нерэдурелă, дар și опі kape omă poate сă кэноаскэ kafeaoa бун, дакэ воавеле sale сінтэ vine эскате, vine potъnde, netede și de колоареа oakemă, apoi kindă е прэжитă de o odoаре ароматикă foarte плэктэ. Kafeaoa de la Meka are unite într'insa тоатэ ачесте квалитэди într'ună градă mare, și афарă d'ачеста воавеле сінтэ

ничі. Din kontra ună soiă de kafea ordinară (s. e. ună felă de kafea de la Java numită Cheriban) are o formă ovală plană (перотъндэ) переглатă, лунă, воавеле сінтэ mari, d'o колоаре алă саă neарă, kindă se прэжеште de o odoаре ароматикă foarte deбилă, дар totă felă de kafea, мэкарă челă маі ordinară се имбунтеште кэ kită се имбеште маі мэлтэ. Kafeaoa чеа маі эритă дакэ о ва дине чине-ва 20 de ani în magazine, devine ачуні în рапортелă аромэи аша de бунă întokmaі ka kafeaoa de Meka din soiă de челă маі бунă, de ачеса fie-kape гадă de kasă сă кэмпере мэлтэ kafea o dată și s'o дие мэлтэ тимă în дэлапă пінэ о ва întревинда, și astă-felă ва avea o kafea foarte бунă. Dar moda în soiuri de kafea domнеште ка și în тоалетă; кучи înainte кэ кичи-ва anі тоатэ лэмеа чеа ка воавеле de kafea сă fie верзі, și нерэдурі, ка сăși поатэ vinde марфа, ераș silici a бунсі kafeaoa loră k'ună felă de бунсеа verde, kape de мэлте опі ера вэтемшоаре сунтэди, саă k'o esneа la аэри de апă фервinte ка сă ia колоаре verde. Akem штимă кэ парă се întимлă ка воавеле de kafea сă fie верзі din natрă, de ачеса moda de kafea verde a încetată, și тоатэ лэмеа преферă akem kafeaoa oakemă невунситă de kită kafeaoa verde бунситă.

Prin kalkulele statistice știmă akemă кэ în тоатэ Европа интрă пе fie-kape ană 200 milioane litre kafea din 30 de locuri, kape prodăкă kafea, și тоатэ kafeaoa че се prodăче интр'ună ană neste totă пмнтелă, este апроапе la 600 milioane litre.

Efektele kafelei аэпра корпелăи omenskă, сінтэ foarte însemnate. Ea ronеште somnăлă, дине пе omă demtentă, și прокэрă o veselie плэктэ și'i эшреазă prodăкунă ideiloră. Voltaire a zisă интр'o zi: „Medicii zikă кэ kafeaoa este o отравă kape omoарă omăлă пе nesimșite, се poate și asta, континă елă, дар сінтэ мэлешмитă маі bine сă трэскă zече anі маі пединă ка omă кэ kafea și кэ idei, de kită zече anі маі мэлтэ фърă kafea și фърă idei біндă нэмаі апă ка о broaskă.“

Sîntă mǎlǎi poezii cǎleavri kafe sîntă datopi cǎle mai fr̄moase ale dor̄b versuri, znei chemii de kafea neagr̄, vǎz̄t mai kǎ seamǎ seara.

Afar̄ de acesa, kafea sat̄r̄, ronepte osteneala mi prod̄uce o sim̄pire de repas̄s̄ mi de mǎlǎsmipe interioar̄. Ama dar kafea es̄uit̄ mi înt̄repte fonk̄iunile krepilor̄, konser̄v̄ kor̄p̄l̄ de kons̄magiune mi fache kǎ om̄l̄ kafe vea kafea are trev̄inḡ de mai p̄dine n̄tr̄imente. Este înt̄r̄adev̄r̄ o observ̄aune j̄ust̄, kǎ n̄ se poate s̄ r̄seask̄ cine-va z̄n̄ de j̄ez̄n̄ mai pl̄k̄st̄, mai n̄tr̄itiv̄ mi mai est̄in̄ de kit̄ o kafea kǎ lante, kafe a devenit̄ ak̄m̄ de j̄ez̄n̄l̄ din toate zil̄ele la milioane de oameni în Ēropa. Se înt̄reav̄ ak̄m̄, kafe sîntă prin̄cipii Kimiei konpinii în kafea kafe prod̄uk̄t̄ aces̄te kvalit̄ii prēioase? Eat̄ ce a r̄sit̄ Kimia modern̄ în raport̄l̄ acesa: z̄n̄ fel̄ de z̄nt̄ aromatik̄, kafe se prod̄uce kind̄ pr̄jim̄ kafea, z̄n̄ fel̄ de prin̄cipī as̄tr̄inent̄ (întokmai ka koaja de stejar̄ a tabacilor̄) m̄z̄n̄ alt̄ prin̄cipī partik̄lar̄ n̄mit̄ *Kafeini* sā *Theini* (se n̄m̄ente *Theini*, fiind̄ kǎ se r̄septe mi în ceāī r̄sesk̄). Aces̄t̄ prin̄cipī este partea cea mai prēioas̄ a kafel̄i, fiind̄ kǎ el̄ fache ka kafea s̄ fie o v̄z̄t̄r̄ ama de n̄tr̄itiv̄, k̄v̄i konpinde Azot̄ sā Nitrogen̄, adik̄ prin̄cipīl̄ cel̄ mai n̄tr̄itiv̄ nent̄r̄ kor̄p̄l̄ animal̄. Aces̄t̄ prin̄cipī n̄ se strip̄k̄ kind̄ pr̄jim̄ kafea, ci din kontra se înv̄z̄d̄ente kombin̄nd̄-se at̄n̄ci mi kǎ z̄nt̄l̄ aromatik̄ n̄mit̄ mai s̄s̄. Îns̄ kafea n̄ trev̄e s̄ fie ars̄ la pr̄j̄it̄r̄, al̄mint̄relea aces̄t̄ arom̄ se strip̄k̄ mi kafea prīim̄ente z̄n̄ r̄st̄ nepl̄k̄st̄. Împ̄rezn̄ kǎ aces̄t̄ z̄nt̄ sā es̄en̄t̄ aromatik̄ se desv̄olt̄ în kafea pr̄j̄it̄ mi z̄n̄ z̄nt̄ gras̄, de aces̄a vedem̄ kǎ la pr̄j̄it̄r̄, boavel̄e de kafea se z̄ml̄t̄ mi devin̄ l̄v̄itoare întokmai ka l̄kr̄p̄ile gr̄ase. Ama dar este învederat̄ kǎ cine va s̄ vea o kafea v̄zn̄, trev̄e s̄ aib̄ at̄en̄iune mare la pr̄j̄irea ei.

Am̄ zis̄ mai s̄s̄, kǎ kafea konpinde mi z̄n̄ prin̄cipī as̄tr̄inent̄ n̄mit̄ ta-

nini kafe fache, kǎ opi cine simte în r̄z̄r̄ o sim̄pire de as̄tr̄ik̄iune mi de am̄tr̄v̄iune kind̄ vea o kafea neagr̄ f̄r̄ zahar̄, aces̄t̄ tanin̄ al̄ kafel̄i are partik̄laritatea kǎ, kind̄ îl̄ amestek̄m̄ kǎ o sol̄iune de fer̄, prod̄uce z̄n̄ prēcimit̄t̄ verde. Ama dar amestek̄ind̄ cine-va o fert̄r̄ de kafea kǎ o sol̄iune de kalaikan̄ (*sulfas ferri*), va prod̄uce cherneal̄ verde n̄mit̄ alizarin, foarte la mod̄ ak̄m̄.

Este z̄n̄ l̄kr̄ foarte k̄nosk̄t̄, kǎ z̄n̄ fel̄ de kafea n̄ d̄ pret̄ind̄enea o v̄z̄t̄r̄ ek̄zal̄. În dor̄ kase r̄tesk̄ kafea tot̄ d̄int̄r̄z̄n̄ fel̄ de boave; kǎ toate aces̄te înt̄r̄o kas̄, kafea este foarte aromatik̄, pe kind̄ în cea-l̄alt̄ din kontra este f̄r̄ r̄st̄. Kafe e kas̄za aces̄tei diferinḡe? Sîntă m̄z̄te kas̄ze kimie kafe inf̄ez̄z̄ as̄pra v̄zn̄t̄ii kafel̄i, adik̄ kind̄ pr̄jim̄ kafea p̄d̄in̄ înainte r̄tipii sale, at̄n̄ci ea konser̄v̄ toat̄ aroma, din kontra kind̄ kafea p̄mine m̄z̄t̄ tim̄ pr̄j̄it̄, at̄n̄ci n̄ n̄mai kǎ aroma sa se ev̄aporeaz̄ mi se perde, va ink̄ z̄nt̄l̄ gras̄ ce e konpins̄ înt̄insa se strip̄k̄ ka opi ce z̄nt̄ înbekit̄ (*pinchezit̄*) mi d̄ kafel̄i z̄n̄ r̄st̄ nepl̄k̄st̄ mi r̄ed̄os̄, de aces̄a trev̄e s̄ se v̄ape de seamǎ tot̄ d̄az̄na ka s̄ n̄ p̄mine în mori de kafea vr̄o boav̄ r̄v̄it̄ de mai nainte. Tot̄ din kas̄za arom̄ei volat̄ile (*nestatornik̄*) trev̄e s̄ vea cine-va kafea îndat̄ d̄sz̄ r̄t̄irea ei mi s̄ n̄o lase m̄z̄t̄ tim̄ nev̄z̄t̄, d̄aces̄a kafea t̄r̄ceask̄ e m̄z̄t̄ mai aromatik̄ de kit̄ kafea nem̄ceask̄, fiind̄ kǎ este ov̄ic̄il̄ orient̄alilor̄ în kafel̄ele lor̄ d̄a r̄ti kafea proas̄it̄ nent̄r̄ opi ce m̄safir̄ în min̄t̄l̄ kind̄ o cere, mi n̄ a ink̄l̄zi aces̄a r̄tit̄ de mai nainte. Dar mi kvalitatea apei are o inf̄ez̄nd̄ mare as̄pra v̄zn̄t̄ii kafel̄i. Kǎ kit̄ ana e mai limpede, kǎ atit̄ disolv̄ mai m̄z̄t̄ prin̄cipī sol̄v̄il̄ din kafea, prin z̄mare d̄ o v̄z̄t̄r̄ v̄zn̄, dar kind̄ ana e t̄r̄v̄re, adik̄ amestek̄at̄ kǎ p̄r̄di de p̄mint̄ sā noroī, at̄n̄ci disolv̄ mai p̄d̄in̄ kafea mi d̄ o v̄z̄t̄r̄ n̄v̄stoas̄. Dar ne d̄alt̄ parte, kind̄ ana konpinde prin̄cipii al̄kalini (*potas̄ sā*

sodъ), атенчі dissolvъ inkъ mai bine prinчипі solъbilі ai kafelei mi dъ o bъstъpъ inkъ mai aromatikъ, d'achea kindъ va чine-va sъ vea o kafea mai tare, sъ пse in машинъ kindъ ferъe, ka o жъмъtate лингърицъ пълъере de bikarbonatъ de sodъ.

In тоатъ Европа oamenii veaъ kafea kъ zahаръ mi kъ лante; astъ bъstъpъ nъtritivъ a devenitъ акъмъ dejънъsлъ neчesariъ din toate zилеле pentръ milioane de oamenі. Ei potъ sъ se

priveze de altеле mi kiarъ sintъ in stare sъ treakъ zioa fъpъ a prinzi, dar nъ potъ sъ ravde niчi o dimineaцъ fъpъ kafea kъ лante. Aчeastъ kafea kъ лante, idолълъ okъidentalі-лоръ, mai kъ seamъ a damелоръ лоръ (kape o пpe-ferъ peчe ka sъ айбъ o пеле finъ), нe e kъnosкъ-тъ in Orientъ. Orienta-лълъ нe vea niчi o datъ kafea kъ лante, чi totъ d'азна nearpъ, va inkъ de мълте opі fъpъ zahаръ. Ла noi in Ромъния, o пeаръ kape se аfлъ ne прагълъ зшеі Okъidentсллі, зnde sъвенірълъ orientalъ se лнтъ inkъ kъ neолооџis-мълъ okъidentalъ, аичі а-чeastъ лнтъ se manifestъ mi prin maniera d'a vea kafea dimineaца. Чei дъ-

пъ sistema веке veaъ dimineaца o чeашкъ mikъ de kafea тpчeaskъ, bindъ-o in къtime mikъ mi in интервале лнпї aristokratичe, in kape fъmezъ знъ tстeнъ тpчeskъ dintръ'знъ чіъзкъ лнргъ, kape аpъ пъtea серви mi drentъ армъ de аnъpape, saъ mai bine ka sчентpълъ domnieі patriархале domestичe, ne kindъ чei progresivі kape in toate лкръpиле аъ adоп-татъ ideile mi обічeіpиле Okъidentсллі, veaъ знъ пахаръ mare de kafea kъ лante fъpъ интервалъ, mi дeпъ дінсълъ fъmezъ o mikъ дi-гаръ foarte demokratikъ. Eatъ kъ kafeaoa

nearpъ mi алъ sintъ ла noi simbole de доъ partide, saъ sъ zikъ mai bine de доъ epоче, de tpekъtъ mi de viitorъ.

Kape dintр'ачeste доъ modъpі d'a vea kafea, este пpeferabilъ? Pъспeнсълъ este, kъ skонълъ pentръ kape omълъ vea kafea, de-терминъ ачeastъ пpeferиндъ. Kafeaoa kъ лante e mai nъtritivъ, ne kindъ kafeaoa nearpъ e mai диестивъ, de ачeа дeпъ masъ e бъ-лъ nearpъ ka sъ диpеpe (mistъiaskъ) mінka-

pea, ne kindъ dimineaца ла stomachълъ голъ, ka-feaoa kъ лante e mai пpe-ferabilъ. Dar este mi o алъ konsideraцiэne. Kind чine-va voemte sъ vea ka-feaoa ka o bъstъpъ дeл-чe, плъкътъ rстeслі mi totъ d'o datъ foarte нe-тритивъ, sъ o vea kъ za-hаръ mi kъ лante, iarъ kindъ чine-va voemte sъ rъseaskъ in kafea o бъ-тpъ esчitantъ (аnпinzъ-toape), s'o vea nearpъ mi kiarъ fъpъ zahаръ. Ka-feaoa kъ лante linштehte snipitsлъ, аdъчe kiarъ somnъ ла зниі oamenі; ne kindъ kafeaoa nearpъ es-читъ тоатъ активitatea sni-pitсллі, ronemte somnъ, inima bate атенчі kъ o bioчiэne mare, mi in i-мацiацiэneа noastpъ, i-

O pamyръ din арборъsлъ de kafea kъ fъskte.

deile se prodъkъ kъ o klaritate admirabilъ. Kite nasаџisрi фpъmoase in литератъpa моде-рнъ a нацiэнолоръ, sintъ prodъsse printр'o чeашкъ de kafea nearpъ! Kite версъpі фpъ-моase din опериле poetичe але admirабилъsллі Schiller sintъ insnirate de парфъmъ poetикъ алъ kafелеi? Kite strofe пaine d'знъ fokъ sakpъ in nemъpиторъsлъ онъ „la Nouvelle Heloise“ зnde sъълимълъ I. I. Rousseau a pidikatъ знъ алтаръ devinъ знсі amorъ ferъinte mi sakpъ, kite de ачeste nasаџisрi, zikъ, sintъ prodъk-теле къtimелоръ imense de kafea, kape ачestъ omъ ченіалъ ле-а бъstъ in Cafе-Procope зnde se аратъ mi акъмъ локълъ шедepii sale?

Eatъ o чиркъmстандъ кърюасъ! Ориен-
талълэ а кърѣia виадъ este în ȕenere маї i-
naktivъ ми ширитълэ лэї мълтэ маї лиништитэ de
kitэ ачела алэ Окѳиденталълэї, кэ toate аче-
stea Orientalълэ преферъ în kafea квалitatea
ei esѳitantъ, пе kindэ Окѳиденталълэ преферъ
din kontra квалitatea калмантэ а кафеlei!
Îнсъ ми феноменълэ ачеста нэ конпринде вр'о
kontradikѳiэне логикъ; din kontra ачела
каре обсервъ маї апроане, инделеѳе кэ O-
риенталълэ кэ симѳивилitatea лэї девилъ ми кэ
inklinarea са кэтре о апатие, аре маї мъл-
тэ тревѳиндъ d'о вѳэтеръ esѳitantъ de kitэ
Okѳиденталълэ, ла каре, din kontra, симѳивил-
itatea е преа вие ми лэкрареа креерилорэ е
преа активъ, континвалъ ми оstenitoare; ачеста
аре тревѳиндъ d'о нотолѳе каре о гъsehte în
kafeaoa кэ ланте.

Dар каре din ачесте аміндоэ вѳэтерѳи este
маї пэѳинэ вѳэзмътоаре сълътъѳиї? Nегрешитэ
kafeaoa кэ ланте. Къчи, прекъмэ амэ zisэ,
авъзэ кэ kafeaoa nearгъ prodѳче konѳestis-
nea синѳелэї кэтре канэ ми дърепѳи de канэ
foarte маї, вѳтае de inimъ ми маї кэ sea-
мъ emeroide (трѳнжи). Astэ фантэ е акъмэ
konstatatэ de тоѳи mediѳии ми нэ маї е сепъсэ
ла ниѳи о індоiалъ; пе d'алтэ парте kafeaoa
аре ми ea пропрѳетъѳи mediкале, de ачееа о
интревѳиндезэ ка folositoare ла энеle диаре
(opdinare); ка antifarmakonэ în kontra тэте-
нэлэї, аша kindэ чѳне-ва s'а симѳитэ рѳэ кэ
фъmareа энэї тэтенэ foarte тапе, сѳ веа о
чешкъ de kafea nearгъ, de ачееа prin in-
stinktэ омэлэ інсоѳемте вѳэтера de kafea кэ
фъmareа de тэтенэ, адикъ доэ antifarmаче ка
энэлэ сѳ таie чева пэтереа esѳитативъ ачелэї
л-алтэ. Dар ми în kontra ефектэлэї вѳэзмъ-
торэ алэ вѳэтерѳилорэ ширтоасе, kafeaoa este
энэ antifarmakonэ, de ачееа дъпъ о noante
петрекстэ în adoparea лэї Бакъссэ, о чешкъ
de kafea nearгъ este энэ адевѳратэ фъкэторэ
de вѳне. Эниї претиндэ кэ кларэ în kontra
фрѳтерѳилорэ ми а патимеї de пеатрэ, kafeaoa
este de folosэ.

Дъпъ че амэ стэдиатэ ефектеле физиолоѳи-
че але кафеlei, сѳ esaminэзмэ пэѳинэ ми ефек-
теле сале комерѳиале ми социале.

Este totэ d'аэна энэ стэдиэ foarte inte-

pesantэ d'а esamina în че modэ ми пінэ ла
че градэ, энеle din prodѳктеле пѳминтэлэї
аэ інтинсэ инфъенѳа лорэ аэспра ѳенълэї э-
manэ? Къмэ аэ контрѳивѳитэ а попѳла пѳмин-
тэлэ, а desvolta лэкрареа ми талантэлэ in-
венѳиэнилорэ оаменилорэ? Къмэ а контрѳи-
вѳитэ а фаче вѳеада лорэ маї плэкэты ми
маї веселэ, ми а реализа идеалэлэ тэтелорэ
оаменилорэ de симѳирѳи новиле; адикъ а фаче
ка тоѳи оаменѳи фърэ esенѳиэне сѳ се поатэ
вѳкэра de ферѳѳереа вѳедеї ми de гъstarea тэ-
телорэ дарѳрилорэ преѳиоасе, каре натэра не
а прокэратэ, інсэ фърэ мълте келтселѳи ми
жертѳе? Kafeaoa не ва арѳта энэ esемплэ
instrѳktivэ în рапортэлэ ачестеї къestииї.

Kindэ kafeaoa а emитэ інтиамѳи-datэ în
Европа, ера аша de skъмпъ, în kitэ о oka
kosta патрэ-зеѳи de галбенѳи! Кэ тоатэ skъмп-
пэтатае ei ми атэнѳи энѳи оаменѳи аэ вѳэстэ ка-
феа, інсэ негрешитэ нэмаї о мінэ de оаменѳи
foarte авѳѳи каре аэ пэстэ фаче асемenea
келтселѳи пентрэ маса лорэ. Dakэ kafeaoa
арэ fi рѳмасэ ами синэ акъмэ în ачeastэ
skъмппэтатае, н'арэ fi devenитэ ниѳи о датэ о
вѳэтеръ попѳларэ, prin эрмаре н'арэ fi кѳи-
штитатэ ниѳи о датэ импортанѳа са социалэ,
prin каре kafeaoa а devenитэ энэ элементэ
foarte импортантэ în истопѳа модернэ а на-
ѳиэнилорэ. Кэ kitэ kafeaoa (prin плантаѳиэни
нэoi în India ми Бразилиа ми ч. л. т.), s'а ef-
tenитэ din че în че маї мълтэ, кэ атѳтэ эза-
ѳилэ ei а devenитэ маї попѳларэ. În тимпэлэ
лэї Фрѳидерикэ челэ mare în Прѳссия, kindэ о
oka de kafea а скъзэтэ ла преѳ de энэ гал-
бенэ, Прѳссия консъма пе анэ 3 1/2 милиoane
фънѳи (апроане энэ milionэ de oka) de kafea,
пе kindэ астэзи kind преѳэлэ кафеlei а скъзэтэ
ми маї мълтэ ми а ажънсэ а kosta нэмаї энэ
талерэ (4 1/2 sfanѳѳixi) okaoa, консъмаѳиэнеа
кафеlei în Прѳссия s'а сѳитэ пінэ ла 40 mili-
oane фънѳи (13 1/2 милиoane oka) пе анэ. Сѳ
нэ zикъ чѳне-ва кэ ачeasta провѳне din мъл-
ѳѳереа оаменѳилорэ în Прѳссия de атэнѳи пінэ
акъмэ, къчи попѳлаѳиэнеа ei нэ s'а инумѳл-
ѳитэ din тимпэлэ лэї Фрѳидерикэ челэ mare пѳ-
нэ акъмэ кэ 13 opѳи ми 1/2. Dар Фрѳидерикэ,
ачестэ омэ сѳперѳилорэ ми ремаркабилэ în тоа-

te akvizitiile sale, în raportulă kafelei a komișă o eroare mare. Pe kindă amikălă sâș Voltaire era ză apostolă de kafea, eăă din kontpa a întokmită nimte ordine mi zăă sistemă, avindă de skoplă d'a mărșini vâșșera kafelei în Prșsia. Însă eroarea lăi Fridepikă a emiță dintp'o kazș komșnă atșnăi tășșloră řverneloră. Adikă fie-kape řvernă m'a imarinată atșnăi kă, kă kită zăă stată kșmpără măi řđinăă din afară, kă atită se face măi vorată, mi kă kită kșmpără măi mșlă de la alđii, kă atită se sărșchemte măi mșlă, de ačeeă aă onpită ka popălă să nă řște lăkrșri, niči să poarte xaine de materii provenite din afară, ka să nă iasă banii din țeară afară în streinștate. Totđi mtimă kă ačestă sistemă de ekonomia polițikă, este kă totăă řșmită, de kindă Adamă Smith, a arștată kă baza vorșđiei zăăi popălă nă konsiștă în arđintă, niči în arșă, či în valoarea prodskteloră sale; însă nă pștemă a intră aiči măi mșlă în ačeastă kșestizne, destălă kă konsstatăă efektălă ačestăi sistemă proișitivă mi în raportălă vâșșșrei de kafea a oameniloră.

Kă toate ačestea, nă nșmăi Prșsia či mșlăte alte state aă pșșă o vamă mare așșpra importađiei kafelei în țeara loră. Skopălă loră era d'a se emanșina d'zăă prodsktă streină kape nă krește în țeara loră. Dar kă ačeastă aă isăștită oare čeva? niči de kșmni; kăči voratălă a řpmată a vea kafea, de mi a kostată foarte skșmpă, pe kindă sărakălă vřindă să imiteze pe voratălă, mi nenștindă, s'a înșelată însșmi vřndă dimineađă zăă felă de vâșșșră neagră řđită de či-koare saă de řindă, de sekarpă saă de mor-kovă přșđiđi, saă mi de seminge de șparan-reălă, zikindă kă vea kafea. De mi toate ačeste vâșșșri șeamănă kă kafea,ă, însă sântă foarte denaparte d'a aveă vre șna din kșalitđile ei pređioase, kăči n'aă kafeină, prin řpmare nă sântă nșřpitive, apoi n'aă niči prin-čivălă vivifăkștorălă nerpiloră kape ilă pșsedă kafea,ă.

Kătimea de kafea kape se konsșmă a kșmă pe ană neste totă pșmăntălă mi de kre-

ștearea progresivă a ačestăi konsșmađișni, ne arștă řpmătoarele doză table statistice:

S'a konsșmată în anulă 1830.		În anulă 1849.	
În Marea-Britanie	21 milioane řșnđi	34 1/2 mil. řșnđi.	
" Olanda mi Beřia	81 " " "	68 " "	
" Țermania, Așștia	" " "	142 " "	
" Prșsia	64 " " "	7 " "	
" Șveđia mi Danim.	" " "	16 " "	
" Franșia	" " "	61 " "	
" Italia, Tșrkia	" " "	" " "	
mi Elada	70 " " "	32 1/2 " "	
" Isnania, Portșra.	" " "	13 " "	
" Statșpile-Șnite	" " "	" " "	
din Amerika	41 " " "	152 " "	
277 milioane.		526 milioane.	

Kindă fačemă o komparađizne între kătimea kafelei konsșmate în fie-kape țeară mi între nșmăřălă lokșitoriloră ačestăi țări, o să iasă rezătatălă řpmătoră: În Marea-Britanie vine pentřă fie-kape lokșitoră 1 1/8 řșntă pe ană, în Franșia 1 8/10 mi în Țermania 5 řșnđi. Ačeste đifere sântă instrăktive în dife-pinte raportșri, adikă ne arștă kă în Marea Britanie, de mi oamenii akolo mșnănkă mi veaă măi mșlă de kită în altă parte, însă în raportălă konsșmađișnei kafelei, se konsșmă la đinșii măi řđină de kită în Țermania mi'n Franșia. Kazșă ačestăi eșčepđișni este, kă în Marea-Britanie, čeaiălă fače o mare konkșrenđă kafelei; măi totđi Anřlezii veaă čeaiă mi řđini veaă kafea. În Franșia vinălă mi čiokolata fakă konkșrenđă kafelei, pe kindă în Țermania zăăde oamenii veaă řđină čeaiă mi vinălă e skșmpă, akolo kafea,ă este mșlă pșeferată. Nșmăi în Tșrkia (zăăde iară vâșșșra vinălă e popřită din partea reliđiei) mi în Statșpile-Șnite ale Američei se konsșmă atită de mșlă kafea,ă ka mi în Țermania.

Kindă vomă lăa în konsiderađizne, kă 526 milioane de řșnđi de kafea kape se konsșmă pe fie-kape ană neste totă pșmăntălă, penpeřintă zăă kapitală de 50 milioane de galbeni, mi kă ačeastă plantă este akșmă vâșșșra de toate zilele a 100 milioane de oamenii, atșnăi o să fimă konvinșii kă ačeastă plantă řșsită înainte kă kite-va șște de ani întp'zăă kolđă askănsă ală Asiăi, a făkștă progřese mări mi a devenită akșmă la o pștere mi la o infăřingă foarte înșemă-

toare. Kindă Napoleon 1-îș a vrătă s'z si-leaskă pe Anglia ka s'z fakă pače kă dînsă, a inventată sistemă kă kontinentă, adikă: a împedkată pe Anglezî ka s'z nă kîntîie de la Eșropeni milioane de galbenî pe anș prin esportă kăfelei mi zahară, apoi Eșropeniî p'ăș p'ășenată la Waterloo asșpra lăi Napoleonă, de če nă 'a lăsată s'z vea în pače kafeaoa loră kă lanțe din toate zilele. Eată kă kafeaoa a devenită ză aliată p'eter-nikă în kontra forței kolosale a țenă lăi nă Napoleonă! Če trîșmă mare pentră o plantă modestă! Napoleonă a zisă o dată: „prin stomakă, kanîi stateloră țberneză oameniî;“ dăpă vătălia de la Waterloo a p'etătă s'z zikă: „prin kafea kă lanțe poate s'z neap-ză ține-va o vătălie mi kă vătălia o koroa-nă imperiă!“ Eată kă în lămea ačeasta lăkrăile țele marî sîntă legate într'o leg-țeră intimă kă lăkrăile țele mișî!

Terminăndă ačestă artikolă, vomă po-meni doșt anekdote țrîștoare: În timpă lăi Fontanelle, akademia de medîi-nă din Pa-rișă s'a pronunțată în kontra zădărlă de kafea, zikăndă kă kafeaoa este o otravă. Kindă într'o zi ză membră ală akademiei rețetă lăi Fontanelle ačeastă idee, vătărlă poeță î p'ășnăde: „Dokto-re, ka mi dămneata sîntă de p'erepe kă kafeaoa este o otravă, eș însă de kindă amă înțență s'z veaș ka-

fea, adikă de sîntă akăș 80 de anî, sîntă de p'erepe ačeasta.“ Nă se poate o satiră mai fină în kontra p'etenției kă kafeaoa este o otravă.

Kindă în ană 1720 Franția a țot-pită a imita Olanda în plantăznea kăfelei în koloniile sale, țberneză a ordinată de s'a lăată o plantă de kafea kape kreștea în-tr'o oală în stabilimentă botanikă din Pa-rișă nămită țrădina de plante (Jardin des Plantes), mi a dată în mîna kănitărlă Des-lieux ka s'o adăkă la țna din insălele An-tille. Dar fiindă pe mare, s'a întimățată s'z fie lîș de ală oameniloră din korăbie, a-țnă kănitărlă Deslieux a țerțită țerțita-te din porțznea sa p'oprie de ală mi a ț-dată kă dînsa planta de kafea ka s'z nă se s'zče pe drăș, mi așna a adăș'o vine la Antille. Dar țenerositatea lăi a fostă vine p'ășlăită, kă ačeastă plantă semăndă-o pe țna din insălele Antillelor, a reșnită a-țită de vine în ačeastă klimă favorăbilă, în kîț dăpă p'ășni anî mi de arășpî de kafea aș akonepită insălele Domingo, Guadeloupe mi măte altele, kape dă akăș milioane de oka de kafea kape delektează s'z de mi de oameni mi îmboțdeskă p'ăci kape o posedă. Eată frăktă țenerozită o mărlă kiară kă-țre o plantă! Oameniloră, fiș țeneromi! țe-nerositatea adăče frăkte țăne totă d'ășna!

КОМЪНИКАЦИОНІ ШТИТИФИЧЕ МІЧІ.

În insăla Malta s'a arătată la 12 ale lăneî Oktomvrie dimineața ză kățremășă foarte mare. Gazetere p'ășliche raportă desupe ačestă evenimentă țele țrîștoare: Noantea din 11 Oktomvrie, la 10 ore, oameni d'akolo aș simțită ză mikă kățre-mășă. Dar la 2 ore mi 12 minste dăpă meză lă noușî, aș simțită o isăskănițe țare. În p'ășine mi-nste țățele aș fostă pline de vătărlă, femeî mi komî kă țpora de spăimă le îngăbenise țegele. Totă ațnă s'a așzită ză sromotă s'z țerăndă kape semă-na kă țrățză ză țnetă; toate klopotele viserî-țiloră aș înțență sîngere a s'zna (kă kățremă-șă așna de țare le mișka). Kiară o parte din

țetatea vestită s'a spikată. Totă kățremășă a ți-nță 22 minste. Toate kasere s'aș p'ănată din kas-za marî s'z dășită. Toate țarăva insăle s'a s'zită la s'zma de ză milionă țiori. O împrețțare kări-oasă este aiș kă kățremășă ačeasta s'a întinsă mi s'zță mare, în kîț o țerăță Prășiană așme Dan-țiră, kape a țerșă ațnă pe mare la o deșțțare de 180 mile Angreze, a simțită ačestă kățremășă, în kîț mamănele sale aș stățtă. Totă ațnă s'a simțită ză kățremășă mare în totă Eșintă, mi mai kă seamă în kanitāla Kaipo, în kîț s'aș dă-p'ămată akolo 200 de kase mi 30,000 de oameni aș p'ămasă pe drășpî!